

NAUKA O JĘZYKU

TEORIA I PRAKTYKA

ZNAK I SYSTEM ZNAKÓW

ZNAK

Przedmiot, czynność,
zjawisko fizyczne
postrzegane jako
element mający
znaczenie, czyli
wskazujący na
rzeczywistość poza nim

RODZAJE ZNAKÓW

```
graph TD; A[RODZAJE ZNAKÓW] --> B[NATURALNE (SYMPTOMY, OZNAKI)]; A --> C[KONWENCJONALNE (UMOWNE)]; C --> D[IKONY  
Cechuje je podobieństwo do tego, co oznaczają]; C --> E[SYMBOLE  
Brakuje podobieństwa między formą znaku, a jego treścią];
```

NATURALNE (SYMPTOMY, OZNAKI)

KONWENCJONALNE (UMOWNE)

JĘZYK JAKO SYSTEM ZNAKÓW
KONWENCJONALNYCH
(SŁOWNICTWO) ORAZ REGUŁ
ICH ŁĄCZENIA (GRAMATYKA)

IKONY
Cechuje je podobieństwo do tego, co oznaczają

SYMBOLE
Brakuje podobieństwa między formą znaku, a jego treścią

AKT KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ

AKT KOMUNIKACJI JĘZYKOWEJ

- To wysyłanie komunikatu językowego w określonej sytuacji przez nadawcę do odbiorcy
- Warunki, które muszą być spełnione, aby akt komunikacji mógł zaistnieć:
 - obecność **nadawcy i odbiorcy**
 - **kontakt** – relacja między nadawcą i odbiorcą
 - **komunikat** – tekst skierowany przez nadawcę do odbiorcy
 - **kontekst** – sytuacja, do której odnosi się komunikat

NADAWCA

KONTEKST

KOMUNIKAT

KOD

KONTAKT

ODBIORCA

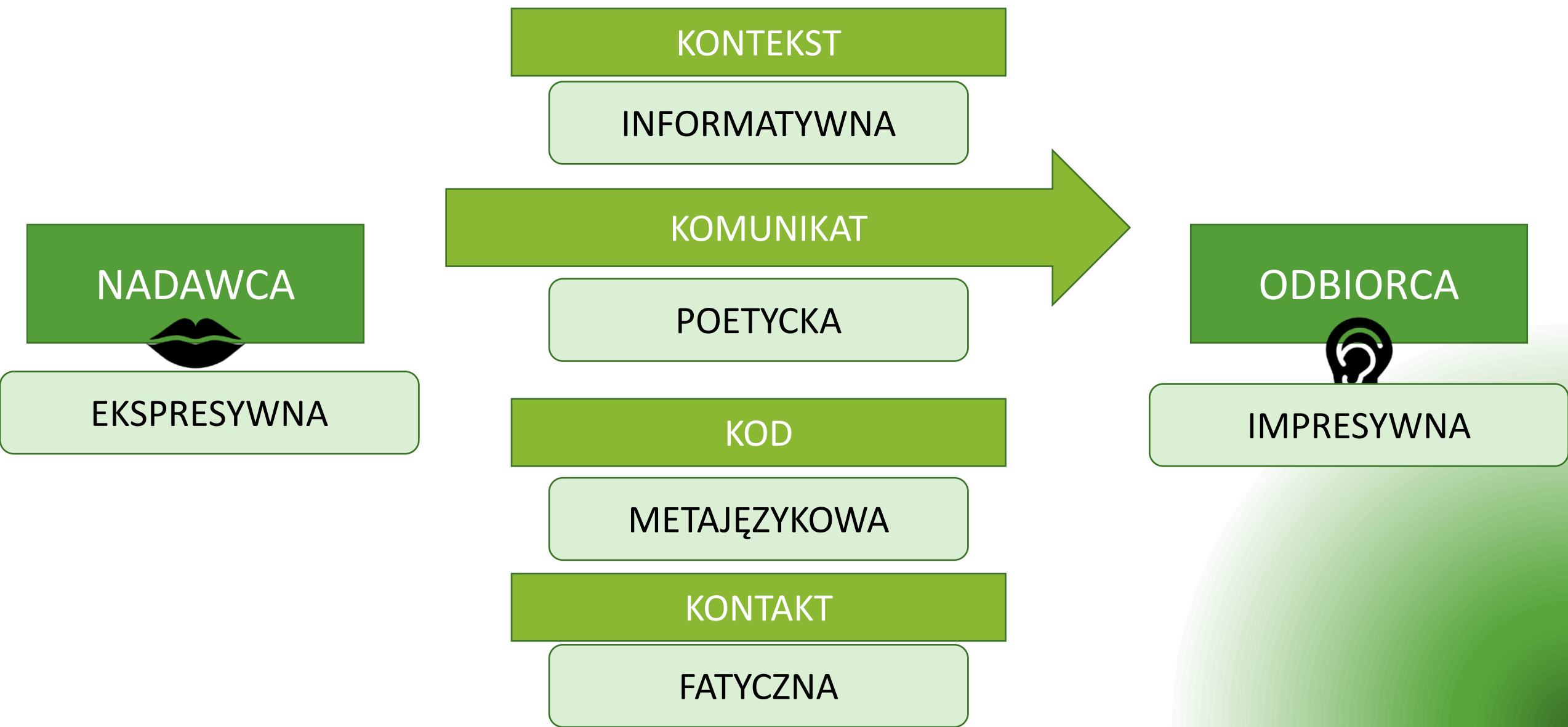

FUNKCJE JĘZYKA

Funkcje języka

- EKSPRESYWNA – wyrażenie emocji, sądów
- IMPRESYWNA – oddziaływanie na zachowania i postawę odbiorcy
- INFORMATYWNA – przekazanie informacji
- POETYCKA – zwrócenie uwagi odbiorcy na sam tekst, jego estetykę
- MATAJĘZYKOWA – objaśnienie języka zastosowanego w komunikacji
- FATYCZNA – nawiązanie i podtrzymanie kontaktu z odbiorcą

ZAWYCZAJ TEKSTY PEŁNIĄ KILKA FUNKCJI JEDNOCZEŚNIE, ALE JEDNA Z NICH JEST **DOMINUJĄCA**

WSPÓŁCZESNE ZMIANY MODELU KOMUNIKCJI JĘZYKOWEJ

Współczesne zmiany modelu komunikacji językowej

- Język komunikacji internetowej – odmiana pisana, ale ze względu na warunki, w których powstaje, przypomina język mówiony
- Cechy języka internetowego:
 - kolokwialność
 - skrótowość
 - ekonomiczność
 - ekspresywność
 - łączenie różnych kodów
 - lekceważenie ortografii
 - pomijanie znaków interpunkcyjnych
 - nadużywanie anglicyzmów

Współczesne zmiany modelu komunikacji językowej

- Zjawiska charakterystyczne dla komunikacji internetowej
 - Hack mowa – slang internetowy używany na niektórych forach i czatach, rozpowszechniony wśród fanów gier. Charakterystyczne: pisownia fonetyczna, opuszczanie liter lub zamienianie ich na inne znaki, np. 4U, 4GET
 - Ucięcia – skróty powstałe przez usunięcie końcowych sylab, np. cze, komp
 - Akronimy – skrótowce utworzone od pierwszych liter ang. wyrażień, np. THX, LOL, IMO
 - Emotikony – zestawienia znaków tekstowych pozwalające ujawnić emocje, np. ;)

Współczesne zmiany modelu komunikacji językowej

NETYKIETA – kodeks zachowań w komunikacji internetowej

Wskazania netykiety:

- chronienie prywatności innych użytkowników;
- unikanie agresywności i wulgarnego języka;
- zakaz obrażania i atakowania rozmówców;
- umiar w używaniu wielkich liter, emotikonów, skrótów;
- zakaz wysyłania spamu.

ZRÓŻNICOWANIE JĘZYKA POLSKIEGO

Pochodzenie języka polskiego

JĘZYK PRAINDOEUROPEJSKI

RODZINA JĘZYKÓW INDOEUROPEJSKICH

JĘZYK PRASŁOWIAŃSKI

JĘZYKI ZACHODNIOŚLAWIAŃSKIE
polski, czeski, słowacki

JĘZYKI WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE
rosyjski, ukraiński, białoruski

JĘZYKI POŁUDNIOWOŚLAWIAŃSKIE
słoweński, serbski, chorwacki

ZapóŹyczenia

1. LEKSYKALNE WŁAŚCIWE – przyswajany cały wyraz w niemal oryginalnej postaci, bez zmiany znaczenia, np. bandaŹ (z fr. bandage), figura (z łac. figura), kompatybilny (z ang. compatibile)
2. ZNACZENIOWE – znaczenie obcego słowa zostaje nadane słowu juŹ istniejącemu w języku, np. kondycja – dziś: połoŹenie, sytuacja, dawniej: stan fizyczny
3. LEKSYKALNE SZTUCZNE – hybrydy językowe, utworzone z cząstek naleŹących do róŹnych języków, np. telewizja (gr. tele + łac. visio)
4. STRUKTURALNE – kalki językowe, wierne tłumaczenie wszystkich elementów tworzących strukturę:
 - a) obcego wyrazu (kalki słowotwórcze) – np. światopogląd (z niem. Weltanschauung)
 - b) związku frazeologicznego (kalki frazeologiczne) – np. od przypadku do przypadku (z niem. von Fall zu Fall)
 - c) zdania (kalki składniowe) – np. wydaje się być (z ang. it seems to be)

STYL

Styl indywidualny i typowy

STYL – charakterystyczny sposób mówienia i pisania

INDYWIDUALNY – charakterystyczny dla
każdego człowieka (idiolekt)

AUTORA
Indywidualny,
oryginalny
charakter
wypowiedzi

**DZIEŁA
LITERACKIEGO**
Charakterystyczny
dla danego utworu

TYPOWY – konwencjonalny sposób budowania
wypowiedzi, wynika z sytuacji komunikacyjnej; zależy od
tematu, celu, typu odbiorcy; polega na wykorzystaniu
schematów i stałych środków językowych

Gatunku wypowiedzi

Epoki

Kierunku literackiego

Funkcjonalny

Styl funkcjonalny

Sposób ukształtowania komunikatu odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej, celu i funkcji wypowiedzi

Style funkcjonalne

Styl funkcjonalny	Zastosowanie	Cechy charakterystyczne
POTOCZNY	codzienne sytuacje	Konkretne słownictwo, wypowiedzi emocjonalne, określenia oceniające, niezbyt staranna składnia
PUBLICYSTYCZNY	prasa, radio, telewizja, Internet, teksty dot. aktualnych wydarzeń (reportaż, felieton)	Skrótowość, jasność, rzeczowość, słownictwo wartościujące i emocjonalne, bogata frazeologia, łączeniu stylu naukowego i potocznego, skrótowce
NAUKOWY	teksty przekazujące wiedzę z różnych dziedzin nauki	Obiektywizm, precyzja, uporządkowanie wypowiedzi, terminologia specjalistyczna, brak słownictwa potocznego i nacechowanego emocjonalnie, unikanie środków stylistycznych, używanie liczby mnogiej i bezosobowych form czasownika, zdania długie i wielokrotnie złożone, przypisy, cytaty
POPULARNONAUKOWY	publikacje na tematy naukowe przeznaczone dla odbiorców, którzy nie są specjalistami w danej dziedzinie	Łączenie cech stylów potocznego, publicystycznego i naukowego, terminy naukowe rzadziej i od razu tłumaczone, obrazowość i podawanie wymownych przykładów, przystępny język, słownictwo wartościujące

Style funkcjonalne

Styl funkcjonalny	Zastosowanie	Cechy charakterystyczne
URZĘDOWY	kontakt obywateli z przedstawicielami różnych instytucji i urzędów	Schematyczność, zwięzłość, ścisłość; słownictwo specjalistyczne (z dziedziny prawa); szablonowe sformułowania; konstrukcje bezosobowe; formy trybu rozkazującego; strona bierna
ARTYSTYCZNY	w utworach literackich w celu wywołania u odbiorcy określonych wrażeń i uczuć	Oryginalność i indywidualizacja języka; bogate słownictwo; używanie słów rzadkich, tworzenie neologizmów; liczne środki stylistyczne; nacechowanie emocjonalne; urozmaicona składnia
RETORYCZNY	teksty retoryczne (np. przemówienia, toasty, laudacje)	Staranna i przemyślana kompozycja; precyzja i logika wywodu; sugestywność i rzeczowość wypowiedzi, zwroty do słuchaczy, słownictwo podniosłe, wyrazy ekspresywne, emocjonalne
RELIGIJNY	w kazaniach, encyklikach, homiliach	Terminologia religijna; częste formy wołacza, perswazyjny charakter

RODZAJE I FUNKCJE STYLIZACJI

STYLIZACJA – celowe wprowadzenie elementów językowych charakterystycznych dla innego stylu

- Wykorzystywana nie tylko w tekstach literackich
- Może dotyczyć całego tekstu lub jego części (np. wypowiedzi bohaterów)
- Zabiegi stylizacyjne obejmują różne warstwy języka: słownictwo, frazeologię, składnię, fonetykę
- Można stylizować tekst na inny gatunek literacki, konwencję artystyczną, inne utwory, poezję..... itd....

FUNKCJE STYLIZACJI

- Oddanie realiów dawnej epoki albo środowiska
 - Zindywidualizowanie języka bohaterów – pogłębienie ich charakterystyki
 - Nadanie wypowiedzi emocjonalnego tonu
 - Wprowadzenie groteski, komedii, satyry
-

PODSTAWOWE RODZAJE STYLIZACJI

ARCHAIZACJA

- Stylizacja na język dawny, wyprowadzenie do języka archaizmów
- Stosowana w powieściach historycznych, aby oddać charakter epoki i zwiększyć realizm
- Stosowana w tekstach retorycznych, aby nadać podniosły charakter wypowiedzi
- Stosowana w utworach o charakterze żartobliwym, aby osiągnąć kontrast (np. błahy temat zostaje ośmieszony patetyczną formą)

PODSTAWOWE RODZAJE STYLIZACJI

DIALEKTYZACJA

- Stylizacja gwarowa, wprowadzenie dialektyzmów, czyli elementów językowych pochodzących z określonej gwary lodowej lub dialektu
 - Stosowana aby oddać realia życia na wsi
 - Stosowana aby osiągnąć efekt komiczny, groteskowy
-

DIALEKT

mowa ludności wiejskiej pewnej dzielnicy kraju różniąca się od języka ogólnonarodowego i innych dialektów swoistymi cechami głównie fonetycznymi i leksykalnymi

DIALEKTY JĘZYKA POLSKIEGO

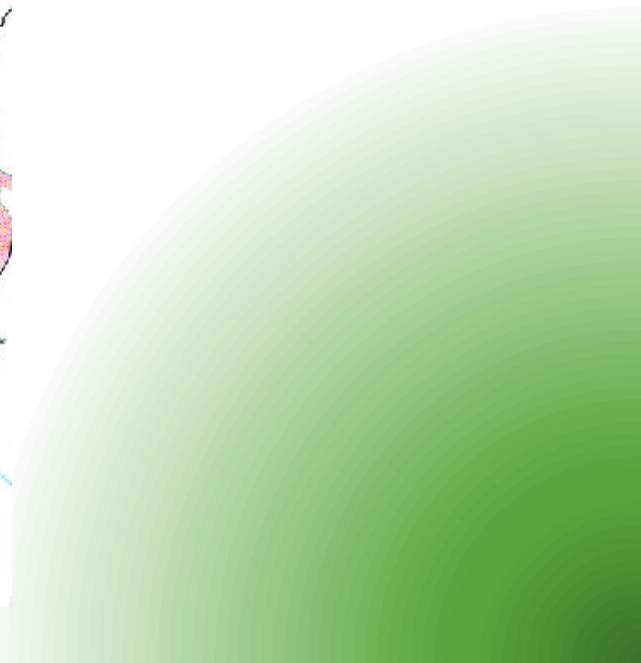
DIALEKT KASZUBSKI

DIALEKT WIELKOPOLSKI

DIALEKT ŚLĄSKI

DIALEKT MAŁOPOLSKI

DIALEKT MAZOWIECKI

DIALEKT MAŁOPOLSKI

- Przejście wygłosowego – ch w -k np. *któryk* zamiast *których*
- Mazurzenie – wymawianie zamiast spółgłosek dźwiękowych *cz, sz, ż, dż* spółgłosek zębowych *c, s, z, dz*, np. *cepek, skoła, zycie*,
- Udźwięczniająca fonetyka międzywyrazowa, np. *brad_Ali, piez_ogrodnika*

PODSTAWOWE RODZAJE STYLIZACJI

KOLOKWIALIZACJA

- Stylizacja na język potoczny, wprowadzenie kolokwializmów, czyli wyrazów i sformułowań z mowy potocznej
- Stosowana aby:
 - oddać realia życia codziennego,
 - przestawić świat przeciętnego człowieka,
 - wzmocnić ekspresję wypowiedzi,
 - podkreślić przynależność do określonego środowiska,
 - wprowadzić elementy humorystyczne

PODSTAWOWE RODZAJE STYLIZACJI

SYLIZACJA BIBLIJNA

- Stylizowanie na język Biblii, np.: naśladowanie rytmiki, charakterystyczny szyk zdań, typowe metafory i symbole, archaizmy, biblizmy, motywy biblijne, wykorzystanie gatunków
- Stosowana aby:
 - nadać patetyczny charakter,
 - wyrazić ironię, wyśmiać kogoś/coś

The image features a horizontal band with a green-to-black gradient, overlaid on a white background. The text "KULTURA JĘZYKA" is centered within the dark portion of the band.

KULTURA JĘZYKA

SPRAWNE
POSŁUGIWANIE
SIĘ JEZYKIEM,
ZROZUMIAŁE
DLA ODBIORCÓW

KULTURA JĘZYKA

DOSKOBALENIE
JĘZYKA,
DBAŁOŚĆ
O JEGO
ROZWÓJ

KULTURA JĘZYKA

POPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA
Konstruowanie wypowiedzi
wolnych od błędów i usterek
językowych

STOSOWNOŚĆ JĘZYKOWA
Umiejętność przekazania
informacji w sposób
odpowiedni do określonej
sytuacji

NORMA JĘZYKOWA

Zbiór wyrazów, ich form i połączeń oraz reguł ich tworzenia, pisania i wymawiania uznanych w społeczeństwie za poprawne

NORMA WZORCOWA

Formy zgodne z tradycją, akceptowane przez wykształconą część społeczeństwa, używane w każdej sytuacji, szczególnie oficjalnej

NORMA UŻYKOWA

Charakterystyczna dla kontaktów swobodnych, mniej oficjalnych, jest mniej rygorystyczna

UZUS JĘZYKOWY – powszechny zwyczaj używania w wypowiedziach określonych form językowych, z czasem może uzyskiwać aprobatę i wchodzić do normy – najpierw użytkowej, później wzorcowej

BŁĘDY JĘZYKOWE

ZEWNĄTRZJĘZYKOWE

ORTOGRAFICZNE

INTERPUNKCYJNE

WEWNĄTRZJĘZYKOWE

SYSTEMOWE

STYLISTYCZNE

FONETYCZNE

GRAMATYCZNE
a) Fleksyjne
b) Składniowe

LEKSYKLANE

- a) Słownikowe
- b) Słowotwórcze
- c) Frazeologiczne

RETORYKA

RETORYKA – sztuka pięknego, poprawnego i przekonywującego wypowiedzania się

Wypowiedź zgodna z zasadami retoryki powinna:

- pouczać odbiorców
- przekonywać ich do przedstawionych racji
- wzruszać, wywoływać emocje
- zachwycać swoim pięknem

Typy wypowiedzi retorycznych:

- przemówienia
- dyskusje
- rozprawy i rozprawki

KOMPOZYCJA WYPOWIEDZI RETORYCZNEJ

WSTĘP

Nawiązanie kontaktu z odbiorcami, zasygnalizowanie problemu, sformułowanie tezy

ROZWINIĘCIE

Przedstawienie i uzasadnienie argumentów, przekonanie słuchacza do swojej racji

ZAKOŃCZENIE

Podsumowanie i zebranie wniosków – warto pamiętać o puencie.

ARGUMENTY

```
graph TD; A[ARGUMENTY] --> B[RZECZOWE]; A --> C[LOGICZNE]; A --> D[EMOCJONALNE];
```

RZECZOWE
opierają się na faktach

LOGICZNE
wykorzystują dedukcję
lub indukcję

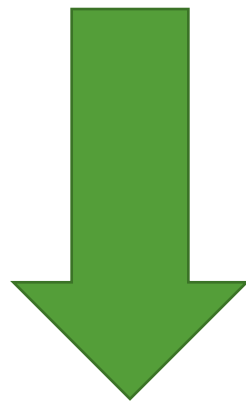
EMOCJONALNE
odwołują się do uczuć

* dedukcja – od ogółu do szczegółu
indukcja – od szczegółu do ogółu

Środki językowe najczęściej używane w wypowiedziach retorycznych

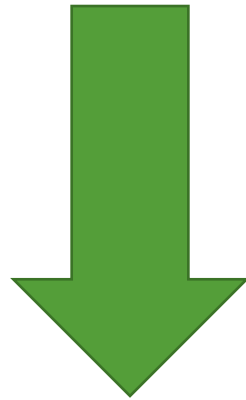
ŚRODEK JĘZYKOWY	DEFINICJA	FUNKCJA
powtórzenie	powtórzenie wyrazów lub związków wyrazowych w obrębie konkretnej wypowiedzi, <i>np. Domy, domy, coraz to nowe domy</i>	wyksponowanie konkretnych treści, podkreślenie wagi danego problemu
anafora	powtórzenie wyrazów lub związków wyrazowych na początku zdań, <i>np. To my jesteśmy odpowiedzialni za stan przyrody, to my odpowiadamy za śmierć drzew.</i>	wskazanie jakiegoś problemu
epifora	powtórzenie wyrazów lub związków wyrazowych na końcu zdań, <i>np. Kiedy zamykałem oczy, widziałem morze. Kiedy zamykałem oczy pojawiało się morze.</i>	zwrócenie uwagi na pewne treści, słowa, sformułowania
pytanie retoryczne	użycie formy pytania w znaczeniu zdania twierdzącego, <i>np. Czy nikogo nie interesuje stan wód w Bałtyku?</i>	zwrócenie uwagi na jakąś kwestię, zmuszenie do refleksji
apostrofa	bezpośredni zwrot do adresata, <i>np. Drodzy Państwo, cieszę, że przybyliście Państwo na dzisiejsze spotkanie</i>	nawiązanie kontaktu z odbiorcami
apel	wezwanie skierowane do odbiorców, <i>np. Nie możemy milczeć, zacznijmy głośno o tym mówić</i>	zachęcenie do działania, wskazanie celu
wyliczenie	wymienianie kolejnych elementów wraz z ich ewentualnym opisem, <i>np. Dyrektor musi umieć wyznaczać cele, dobrze organizować pracę i współpracować z ludźmi.</i>	wstępne wprowadzenie kolejnych punktów, które mówca chce rozważyć, lub ich podsumowanie
paralelizm	tworzenie zdań o podobnej budowie, <i>np. Gdy ludzie mówią, zaczynają się sprzeczać. Gdy ludzie milczą, zaczynają myśleć.</i>	podkreślenie podobieństw lub wyeksponowanie różnic
wykrzyknienie	wypowiedzenie wykrzyknikowe, może być urwane, wtrącone w tok wypowiedzi, może przybrać formę apostrofy, <i>np. To zadanie dla Was!</i>	podkreślenie emocjonalnego zaangażowania mówcy
czasowniki w 1 os. l.poj. lub l.mn.	<i>np. Chciałbym dziś przedstawić.... Nie możemy zapominać o stanie naszej przyrody</i>	podkreślenie osobistego stosunku lub tworzenie poczucia wspólnoty z odbiorcami
inwersja	przestawienie szyku wyrazów w zdaniu, <i>np. Szczegółom się ludzie przyglądają, a ogółu nie widzą.</i>	uwypatnienie pewnych treści

PERSWAZJA

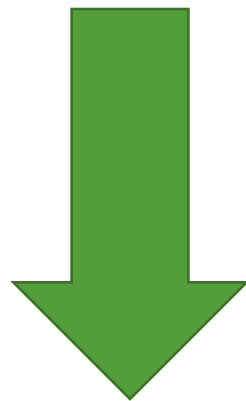
wywarcie wpływu na odbiorcę

MANIPULACJA JĘZYKOWA

ukryte sterowanie kimś bez jego wiedzy i zgody,
wykorzystanie nieświadomości odbiorcy

ETYKA JĘZYKOWA

Kontakt językowy oparty na zasadach prawdy, szczerości,
wzajemnego szacunku i życzliwości

INFORMACJA

Powiadomienie o fakcie
zachowujące neutralną formę

OPINIA

Wypowiedź zawierająca
subiektywne przekonanie,
pogląd

SPOSOBY TWORZENIA OPINII

BEZPOŚREDNI

Polega na wprowadzeniu do wypowiedzi:

- stałych zwrotów i wyrażen ujawniających wprost zdanie nadawcy (np. moim zdaniem, wg mnie...)
- określeń wartościujących ekspresywizmów (np. najlepszy, kluczowy...)
- słownictwa wyrażającego ocenę (np. bez wątpienia, oczywiste...)

POŚREDNI

Polega na wprowadzeniu do wypowiedzi:

- czasowników w trybie przypuszczającym wyrażających domniemanie czynności (np. uzasadnilibyśmy, stwierdzilibyśmy)
- czasu przyszłego w połączeniu z informacjami niemożliwymi do zweryfikowania (np. uzyskamy, dowiemy się)
- pojęć nacechowanych wartościami (np. przyjaciel)
- tropów stylistycznych oraz ironii